

В. І. Вернадського / [редкол.: О. С. Онищенко та ін.]. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 63–77. – Бібліогр.: 21 назв.

И. И. Хемчян

Влияние научно-методической работы Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского на инновационное развитие образовательных библиотек Украины

В статье освещена деятельность главного координационного научно-методического центра сети образовательных библиотек Министерства образования и науки и Национальной академии педагогических наук Украины (сеть образовательных библиотек МОН Украины и НАПН Украины) Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского (ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского) – по научно-методическому обеспечению их инновационного развития.

Ключевые слова: ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского, научно-методическая деятельность, аналитическая деятельность, информационная деятельность, образовательная библиотека, инновационное развитие, повышение квалификации, профессиональное самообразование.

I. I. Khemchian

The Impact of Scientific and Methodological Activities at V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine on the Innovative Development of Educational Libraries in Ukraine

The article highlights the activities of the main coordinating scientific and methodological centre of the network of educational libraries subordinated to the Ministry of Education and Science (MES) of Ukraine and the National Academy of Pedagogical Sciences (NAPS) of Ukraine – V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine (V. Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine) – as far as scientific and methodological support of their innovative development is concerned.

Key words: V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, scientific and methodological activities, analytic activities, information activities, educational library, innovative development, professional development, professional self-education.

Надійшла до редколегії 16.12.2013 р.

УДК 025.171: [026:37](477)

Н. Г. Мацібора,

зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ РОБОТИ З РІДКІСНИМИ ВИДАННЯМИ У ФОНДАХ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

У статті проаналізовано роботу освітрянських бібліотек України із рідкісними й цінними виданнями на основі анкетних даних. Визначено проблеми та шляхи формування, зберігання й використання зазначених документів.

Ключові слова: *рідкісні й цінні видання, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, мережа освітрянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України, оцифрування, електронна бібліотека, електронні ресурси.*

Постановка проблеми. Книжкові пам'ятки (рідкісні й цінні видання) – невід'ємна частина бібліотечних фондів, їх перлина. ЮНЕСКО, численні неурядові організації, усвідомлюючи небезпеку втрати давніх зразків писемності та друкарства через воєнні конфлікти, стихійні лиха, техногенні аварії, а також реальне старіння носіїв інформації, закликають усі установи-фондоутримувачі особливу увагу приділяти збереженню цієї сукупної пам'яті світу. У стародруках, виданнях ХІХ – поч. ХХ ст. зосереджено призабуті нині унікальні знання, а самі вони є неперевершеними взірцями книжкового мистецтва, зокрема поліграфічного виконання. У сучасній літературі застосовуються різноманітні лексеми для визначення категорії рідкісних і цінних книг. Водночас термін «рідкісна книга» із часом набув ширшого розуміння – від малотиражності чи фізичної рідкісності до цінності видання, котра визначається за різними критеріями: змістом, художнім оформленням, поліграфічним виконанням, належністю видатній особі тощо. Упродовж ХХ ст. більшість великих бібліотек світу виділяли рукописні книги, стародруки, рідкісні й цінні видання ХІХ–ХХ ст. в окремі підрозділи. Це робилося з метою забезпечення особливих умов зберігання для перелічених пам'яток історії та культури. Така традиція існує й на сучасному етапі розвитку книгозбірень. Зберігання книжкових пам'яток у бібліотеках відбувається за двома напрямками: 1) використання консерваційного або реставраційного методів; 2) створення копій видання (переведення книги на мікрофільм чи в цифровий формат для того, щоб мати змогу відтворити зміст оригіналу й відобразити його зовнішній вигляд).

Актуальність дослідження. Документи психолого-педагогічного та історико-культурного напрямку ХVІІ – поч. ХХ ст., які зберігаються у фондах ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України – є національним культурним надбанням України, джерельною базою для наукових досліджень. Вони мають велику соціально-культурну й наукову значущість, тому потребують детального вивчення та занесення їх до бази даних Державного реєстру національного культурного надбання, що забезпечить облік пам'яток історії та культури держави, зосередження отриманої інформації в єдиному ресурсі, виявлення унікальних літературних пам'яток, а також науковий аналіз історико-культурної спадщини [2, с. 3]. Рідкісні й цінні видання, їх історію досліджували: Г. Ковальчук, І. Лосієвський, Л. Лисятников, Л. Сніцарчук, Г. Кисловська, О. Клименко, І. Крупський та інші науковці України й зарубіжжя, які зробили вагомий внесок у розвиток цього бібліотекознавчого напрямку. Необхідно зазначити, що стан рідкісних і цінних видань (РЦВ) в освітянських книгозбірнях України не вивчався.

Мета статті – дослідити стан формування, організації зберігання й використання фонду рідкісних цінних видань (РЦВ) у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Для досягнення мети слід було вивчити склад й особливості зберігання РЦВ у фондах ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек України з метою подальшого внесення таких документів до бази даних єдиного Державного реєстру національного культурного надбання, а також створення інтегрованого галузевого ресурсу на базі головної освітянської книгозбірні.

Об'єктом дослідження є рідкісні та цінні видання, що зберігаються у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й у фондах мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Для виконання поставлених завдань у межах НДР «**Теоретичні засади формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського**» (наук. керівник теми – П. І. Рогова, канд. іст. наук, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) було проведено опитування та анкетування провідних книгозбірень мережі щодо стану складу й кількості фондів РЦВ, зроблено аналіз отриманих даних.

Необхідно зауважити, що, незважаючи на довгу багатовекторну історію фондів освітянських бібліотек України, уперше здійснюється спроба їх обліку з метою виявлення унікальних літературних пам'яток і наукового вивчення історико-культурної спадщини. У цьому, а також у комплексному підході до визначення характерних ознак аналізованого фонду РЦВ і визначенні основних параметрів, за якими описують його склад, полягає **наукова новизна** дослідження.

Основна частина. Упродовж 14-річної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського фонду РЦВ приділялося велику увагу. 2010 р. створено сектор рідкісних і цінних видань (сектор РЦВ), який є підрозділом відділу наукової організації та зберігання фонду. Мета сектору – зберігання й наукове опрацювання документів, що мають наукову, історичну, духовну й матеріальну цінність, із наданням доступу користувачам до культурного спадку минулого. Із дотриманням хронологічних рамок упродовж останніх років відбувалося виокремлення РЦВ (до 1945 року виходу у світ) із загального фонду до окремого приміщення. Чималій частині фонду рідкісних і цінних видань – документам психологічного, педагогічного та історико-культурного напрямку XVIII – початку XX століття – 2009 року було надано статус наукового об'єкта, що становить національне надбання держави. РЦВ сформовано в підфонди (колекції): «Педагогіка», «Психологія», «Шкільні підручники і навчальні посібники», «Періодичні видання 1807–1917 рр.». Серед них слід звернути увагу на особливу колекцію, що зберігається лише в спеціальній педагогічній бібліотеці – «Шкільні підручники й навчальні посібники». Такі документи належать до так званих «зачитаних», масових видань. Це букварі, предметні підручники, дитячі книжки тощо, які є своєрідною характеристикою епохи. Вони не становлять у наші дні цінності з точки зору пізнання нової інформації, проте науковцям, дослідникам перелічені видання допомагають вивчати історію розвитку підручникотворення, змістові характеристики книг тощо.

Для оприлюднення фонду РЦВ ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й надання широкого доступу до нього в 2005 р. співробітниками відділу підготовлено друкований каталог «Підручники та навчальні посібники для початкових і середніх навчальних закладів (1748–1917 рр.) із фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», який було надіслано до національних і державних бібліотек та провідних бібліотек мережі освітянських книгозбірень. Упродовж 2011–2013 рр. фахівцями цього відділу створено каталог «Підручники і навчальні посібники з гуманітарних дисциплін для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) із фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», який буде видано 2014 року й розіслано, як і попередній, відповідним закладам та установам.

З метою отримання (підтвердження) інформації про наявність РЦВ у фондах освітянських книгозбірень, аналізу робіт, які проводяться з РЦВ зі збереження, популяризації та їх використання, визначення конкретних заходів таких установ щодо формування інтегрованого галузевого ресурсу, зокрема оцифрування, мікрофільмування, у травні–червні 2013 року працівниками сектору рідкісних і цінних видань відділу наукової організації та зберігання фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в межах визначеної НДР «Теоретичні засади формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (наук. керівник – П. І. Рогова, канд. іст. наук, засл. працівник культури України, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) було розроблено анкету й розповсюджено її серед провідних освітянських бібліотек.

Завдання дослідження: проаналізувати анкетні дані й на основі одержаних відомостей з'ясувати стан, кількість РЦВ у мережі освітянських бібліотек; визначити шляхи взаємовпливу, координації й кооперації в їх збереженні та використанні; створити план спільних дій щодо інтеграції робіт із формування спільної електронної галузевої книгозбірні для освітянської галузі України.

За даними анкет, у мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України РЦВ зберігаються в 58 установах, зокрема в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, бібліотеках вищих навчальних закладів III–IV р. а. педагогічного й інженерно-педагогічного профілю, державних і національних університетах класичного типу, обласних інститутах підвищення педагогічної освіти (ОППО), Львівській обласній науково-педагогічній бібліотеці. У шкільних книгозбірнях такі видання відсутні. Аналіз інформації свідчить, що більшість бібліотек відповідально поставилися до заповнення анкет, подали чіткі відповіді на сформульовані питання. Але слід зазначити, що підхід до відбору РЦВ у таких установах різний, хронологічні рамки виходу у світ документів не обмежуються 1917 роком (1918, 1919, 1945, 1950 рр.) (див. табл. 1). Ми підкреслюємо, що серед рекомендованих принципів добору книг виділено: хронологічний, історичний, меморіальний, мовний, принцип винятковості (неординарності видання), принцип

повноти або комплексності РЦВ (колекції). Ідентифікація документів здійснюється як за окремими критеріями, так і за їх поєднанням. Термін «стародрук» або «першодрук» застосовується не лише стосовно інкунабул, а й щодо книг, випущених у країні протягом певного періоду після виникнення на її території книгодрукування [1, с. 191].

Формування фондів рідкісних і цінних видань у мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України є кроком до створення не тільки реєстру книжкових пам'яток (Державний реєстр національного культурного надбання (ДРНКН) – форма обліку пам'яток історії й культури державного рівня на території України [2]; Положення про ДРНКН було затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 466 від 12 серпня 1992 р. [4]), а й інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу з психолого-педагогічних питань та надання доступу до нього.

Дослідивши РЦВ у мережі освітянських бібліотек, на підставі аналізу результатів анкетних даних з'ясовано, що найбільшу кількість таких документів зосереджено в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та в книгозбірнях ВНЗ (див. *табл. 1*). Майже 60 % опитаних освітянських бібліотек, зокрема і їхній координаційний центр – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зберігають у своїх фондах понад 230 000 РЦВ, серед яких – 8 % галузевого спрямування; 3 % – періодичні видання, зокрема педагогічної та психологічної тематики. У 26-ти таких установах зазначені документи виокремлено із загального фонду й відображено в традиційних каталогах, у 19-ти – частково сформовано електронні каталоги, у 11-ти бібліотеках цю роботу передбачено в перспективі. За інформацією респондентів, у мережі освітянських книгозбірень зберігаються колекції й особові бібліотеки. **Колекція (книжкова пам'ятка)** – організоване зібрання одиничних книжкових пам'яток і (або) книг, що тільки в сукупності мають властивості цінного історико-культурного об'єкта (*ГОСТ 7.87-2003. Межгосударственный стандарт. Книжные памятники*). **Особова бібліотека** – бібліотека, що належала певній особі, зберігається як окремий комплекс у складі державних сховищ – бібліотек, музеїв, архівів [1]. Масив таких документів зберігається в книгозбірні Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка: особові бібліотеки родини Яблонівського, які передала установі його донька Теофілія Саніта – 2 246 прим., шляхтичів Мікошевських – 788 прим. та ін.; у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова – особова бібліотека проф. П. І. Орлика, котрий у 70-х рр. ХХ ст. був проректором цього ВНЗ. У загальному фонді книгозбірні Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка на окремих стелажах зберігаються *меморіальні колекції*: П. В. Голубовського (1857–1907) – історика, професора Київського університету, М. А. Жовтобрюха (1905–1995) – українського мовознавця, доктора філологічних наук, члена редколегії журналу «Мовознавство», і видатних українських учених сучасності.

Результати проведеного дослідження свідчать, що окремі бібліотеки мають *тематичні зібрання*. Так, книгозбірня Тернопільського національного педагогічного

університету імені В. Гнатюка зберігає такі тематичні зібрання: освіта, педагогічні науки – 646 назв; історія, історичні науки – 2 029 назв; біологічні науки – 410 назв; мовознавство – 274 назви; художня література Польщі – 3 438 назв. У виокремленому фонді бібліотеки Маріупольського державного університету знаходяться тематичні зібрання «Рідкісні довідкові видання» – 145 прим.

Таблиця 1

Стан РЦВ у мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України

№ п/п	Назва бібліотеки	Заг. фонд б-ки	РЦВ		Оцифровані вид.	Форма доступу до оцифр. док.	Програ мне забезпечення
			Книги	Періодичні вид.			
1.	ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського		90000 – рідкісних кн. (23200 вид. до 1917 р. – наук. об'єкт)	180 назв до 1917 р.	957 док. (275657с.)	У локальний мережі, на сайті	ІРБІС
2.	Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека	598438	740	196			ІРБІС
3.	Бердянського ДПУ	257699	633				Політек-Софт
4.	Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського	527548	1425		Фрагменти кн., іл.	У локальний мережі	ІРБІС
5.	Глухівського НПУ ім. О. П. Довженка	360695	7026				УФД
6.	Горлівського ПМ ДВНЗ «Донбаський ДПУ»	279000	1719	5			
7.	ДВНЗ «Донбаський ДПУ»	565948	935				Уні-лаб
8.	Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка	707311	1143				УФД
9.	Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка	730295	3350		85 док. (13553с.)	На сайті	ІРБІС
10.	Криворізького ПМ ДВНЗ «Криворізький НУ»	610664	771			На сайті	УФД
11.	Республіканського ВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет»	151147	2107		4 док. (2194 с.)	У локальний мережі	ІРБІС
12.	Мелітопольського ДПУ ім. Б. Хмельницького	404374	1145	77			ІРБІС
13.	НПУ ім. М. П. Драгоманова	1224821	4204	337	26	На сайті	ІРБІС
14.	Південноукраїнського НПУ ім. К. Д. Ушинського	317905	Близько 10000				
15.	ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди»	364358	5598				
16.	Полтавського НПУ ім. В. Г. Короленко	592840	12391	2277			
17.	Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка	642887	16461 (з 1731 р.)	4895 (з 1786 р.)	96 док. (15509 с.)	На сайті	УФД
18.	Української ППА (м. Харків)	889015	499				ІРБІС
19.	Уманського ДПУ ім. П. Тичини	392675	1597	114	92 док. (31094 с.)	На сайті	УФД
20.	Харківського НПУ ім. Г. С. Сковороди	755227	1611(1797–1915 рр.)	6 (1906–1915 рр.)		Сторінка	

21.	Хмельницької ГПА	115110	12	7	10 док.	У локальній мережі	
22.	Чернігівського НПУ ім. Т. Шевченка	661189	697 (XVII–XVIII ст), 1047–1918 рр.				
23.	Кам'янець-Подільського НУ ім. Івана Огієнка	964165	25851	2500 ж. 731 г.	На сайті	У локальній мережі	
24.	Маріупольського ДУ	154166	612		84 док. (43587 с.)		ІРБІС
25.	Ніжинського ДУ ім. М. Гоголя	979630	11981		17 (4913 с.)	У локальній мережі	
26.	Прикарпатського НУ ім. В. Стефаника	773089	3282 (1769–1919 рр.)	1332 (1863–939 рр.)		На сайті	УФД

У мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України використовується різноманітне програмне забезпечення для аналітико-синтетичного опрацювання РЦВ і введення їх до електронного каталогу таких установ. Програмне забезпечення ІРБІС застосовується в 16-ти книгозбірнях мережі, УФД-бібліотека – у 10-ти, Політек-Софт – у 2-х, Унілаб – в 1-й, ACCSS – в 1-й, в інших – власний продукт. Частина бібліотек не повідомила про наявність комп'ютерних програм, з якими вони працюють, створюючи електронні каталоги. Відомості про РЦВ користувачі одержують із традиційного й електронного каталогів та інших елементів довідково-пошукового апарату книгозбірень. Більшість названих установ інформують читачів про рідкісні й цінні видання на своїх веб-сторінках.

Пріоритетним напрямом бібліотечної діяльності на сучасному етапі стало формування інформаційно-інтелектуальних активів, істотною складовою частиною яких є електронні ресурси (ЕР). Сьогодні цьому питанню приділяється значна увага. У численних публікаціях, що виходять на сторінках професійних видань, наголошується на потребі створення власних ЕР, забезпечення доступу до них та ефективності їх використання читачами.

Як головна книгозбірня й координаційний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського пропонувала зазначеним установам долучитися до корпоративної співпраці щодо заснування спільного електронного ресурсу з фахових питань, зокрема створення зведеної бази фахових періодичних видань XIX – початку XX ст. На запитання анкети про можливість сумісної діяльності в цьому напрямі позитивну відповідь одержано лише від дев'яти бібліотек.

Із відомостей, поданих у «Анкеті з виявлення рідкісних і цінних видань у фондах освітянських бібліотек та про роботу з ними», стало відомо, що частина книгозбірень мережі приєднується до процесу оцифрування документів, перенесення інформації на електронні носії (Див. *табл.*).

Результати анкетування показали, що в бібліотеках освітянської мережі оцифровано 1103 видання. З них найбільше оцифровано документів у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (957 прим.).

«Програма зберігання бібліотечного фонду в Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського на 2008–2015 рр.» та інструктивно-методичні рекомендації щодо формування й зберігання фонду рідкісних і цінних видань у мережі освітянських книгозбірень МОН України та НАПН України, розроблені науковцями Бібліотеки, розміщені на її порталі й надіслані до зазначених установ, сприятимуть цілеспрямованій і системній роботі з РЦВ. Розпочата діяльність з оцифрування документів – це крок до створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу. Видання, перенесені на сучасні носії інформації, стануть основою репозитарію мережі освітянських книгозбірень, електронної бібліотеки держави, яка задовольнить професійні потреби фахівців освітянської галузі України [5; 6]. Існує чимало проблем, пов'язаних із архівним зберіганням цифрової інформації: якими способами й де зберігати електронні дані, як забезпечити можливість їх пошуку через 100–200 років? Ці труднощі виникають у зв'язку з розвитком програмного забезпечення, що має бути сумісним зі старими системами. Незважаючи на це, майбутнє все ж саме за цифровими бібліотеками.

Варто також зазначити, що в епоху електронних публікацій і переведення друкованих документів у цифрові виникають запитання: як досягти гармонійного поєднання друкованої й оцифрованої літератури, які видання насамперед потрібно оцифрувати, як зберігати й надавати користувачам інформацію [8]? Добір документів для оцифрування розпочинається з аналізу видань: їх змістової цінності, фізичного стану, запитів користувачів на рідкісні й цінні книги, що надходять до читальної зали. Перенесення інформації з паперового носія на інший коштує досить дорого, крім того, неможливо зовсім уникнути зовнішнього негативного впливу на друковану продукцію. Тому варто дуже відповідально підходити до відбору видань. Необхідно чітко визначити цінність документа: як часто він надається користувачам, чи є його примірники в інших бібліотеках, чи був він збережений на іншому носіїві. Усе це дасть змогу уникнути зайвої витрати коштів і часу на опрацювання, а також, що найважливіше, мінімізувати шкоду, яка завдається друкованим виданням. Для цього пропонуємо створити єдиний зведений список-реєстр оцифрованих рідкісних книг мережі освітянських книгозбірень на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з відповідними посиланнями на місце зберігання документа для використання такої інформації на сайтах зазначених установ.

Висновки. Проведене дослідження дало можливість виявити стан і напрями праці з рідкісними та цінними виданнями й засвідчило, що робота з фондами таких документів у мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України триває, удосконалюються методи діяльності з ними, незважаючи на недостатнє фінансування, відсутність кваліфікованих кадрів, сучасного технічного й програмного забезпечення.

У зв'язку з вищезазначеним, необхідно здійснювати організаційні заходи щодо консолідації дій, спрямованих на створення та взаємне використання ЕР, а книгозбірням мережі цілеспрямовано провадити діяльність зі збереження й надання доступу до РЦВ. Адже відомо, що, не маючи можливості володіти всіма документами, котрі цікавлять користувачів, наукові бібліотеки розвинених країн світу від ідеї «володіння документом» вимушено переходять до ідеї «доступу до нього». Цьому питанню приділяється значна увага, про що наголошується в публікаціях відомих бібліотекознавців на сторінках фахових видань.

Отже, створення належних умов для отримання доступу віддалених користувачів до електронних інформаційних ресурсів – одне із першочергових завдань інформаційного забезпечення науки, освіти та культури, діапазон якого поширюється від засобів дистанційного навчання, порталів, довідок електронною поштою, мережевих технологій, груп співбесіди в Інтернеті (чатів), миттєвих повідомлень, телефонного зв'язку за допомогою Інтернету, інтерактивного відео аж до найсучасніших незвичайних технологій, котрі постійно з'являються нові. Електронні бібліотеки стають ключовими інформаційними системами, що здійснюють накопичення й систематизацію документних ресурсів, інформаційне обслуговування користувачів шляхом організації доступу до першоджерел, систематизованого знання та надання комплексу новітніх мережевих інформаційних сервісів [3].

Ту частину фонду книгозбірні, яку не представлено в електронній формі й не охоплено корпоративним електронним каталогом, необхідно інтегрувати на організаційно-технологічному рівні. Формами інтеграції можуть бути складання координаційних планів проведення робіт, книгообмін, міжбібліотечний абонемент, узгодження протоколів обміну, форматів даних.

Нині основою інтегрування бібліотечно-інформаційного ресурсу є інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) з усіма утвореними ними інтерфейсами, шлюзами, метаданими. Вони становлять єдине вікно доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, що є запорукою отримання сучасних знань користувачами незалежно від їх статусу й місця перебування.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук. – К. : НБУВ, 2004. – 644 с.
2. Ковальчук Г. Чи потрібен Україні Державний реєстр книжкових пам'яток? / Г. Ковальчук // Бібл. вісн. – 2012. – № 6. – С. 3–110.
3. Ланде Д. Електронна бібліотека як середовище адаптивного агрегування інформації / Д. Ланде, О. Баркова // Бібл. вісн. – 2013. – № 2. – С. 12–17.
4. Положення про Державний реєстр національного культурного надбання [Електронний ресурс] : затв. постановою Каб. Міністрів України від 12 серп. 1992 р. № 466 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Електрон. текст. дані. – К., [б. р.]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466-92>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 08.01.14.

5. *Рогова П. І.* Роль освітянських бібліотек у формуванні інформаційного простору держави / П. І. Рогова // Пед. вісн. – Черкаси, 2009. – № 1. – С. 13–16.

6. *Рогова П. І.* Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: стан і шляхи розвитку / П. І. Рогова // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010. – Вип. 2 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 10–27.

7. *Рогова П. І.* Інтеграційні процеси у діяльності освітянських бібліотек МОН України і НАПН України в умовах інформатизації [Електронний ресурс] / Рогова Павла Іванівна // Інформ. технології і засоби навчання : електрон. наук. фах. вид. / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання. – Електрон. текст. дані. – К., 2013. – Т. 38, № 6. – С. 217–233. – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/937#.Us1p2PvcqSF>. – Дата звернення: 08.01.14.

8. *Сенченко М.* Управління інформацією і цифрові бібліотеки / М. Сенченко // Вісн. Книжк. палати. – 2007. – № 10. – С. 3–5.

Н. Г. Мацібора

Современное состояние и направления работы с редкими изданиями с фондов образовательных библиотек Украины

В статье анализируется работа образовательных библиотек Украины с редкими и ценными изданиями. Определены проблемы и пути формирования, сохранности, использования этих документов.

Ключевые слова: редкие и ценные издания, РЦИ, Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского, сеть образовательных библиотек МОН Украины и НАПН Украины, оцифровка, электронная библиотека, электронные ресурсы, ЭР.

N. H. Matsibora

A Contemporary State and Directions of Working on Rare Editions in the Funds of Educational Libraries in Ukraine

The article examines the work of educational libraries which have rare and valuable editions on the basis of questionnaire data. The authors define the main problems and the ways of creating, storing and using the mentioned documents.

Key words: rare and valuable editions, RVE, V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, a network of educational libraries subordinated to the Ministry of Education and Science of Ukraine and the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, digitization, electronic library, electronic resources, ER.

Надійшла до редколегії 25.12.2013 р.